

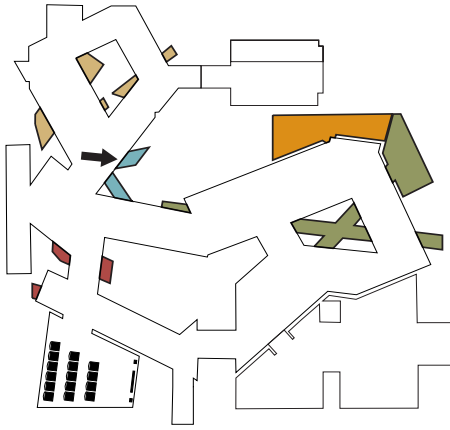
MITZVAH

Det lykkedes den danske regering at undgå særlige jødelove i Danmark efter den tyske besættelse i 1940: Ingen jødestjerne, ingen udelukkelse fra erhverv eller beslaglæggelse af ejendom. Efter regeringens afgang i august 1943, besluttede den rigsbefuldmægtigede Werner Best at „løse Danmarks jødeproblem“.

Informationen om en forestående jødeaktion blev lækket, og de fleste danske jøder advaret i tide.

Ca. 7.000 jøder fra Danmark blev reddet i sikkerhed i Sverige. Kun 481 danske jøder endte i koncentrationslejren Theresienstadt, og de fleste vendte hjem igen.

For omverdenens opfattelse af Danmarks stilling under besættelsen kan betydningen af de danske jøders redning næppe overvurderes. Med tiden har fortællingen antaget mytisk karakter. Men mange faktorer bidrog til, at redningsaktionen lykkedes i så høj grad, herunder også tysk dobbeltspil.

THERESIENSTADT

Theresienstadt lignede på overfladen et normalt samfund med arbejdsliv, postvæsen og egen valuta, men for de indsatte var dagligdagen præget af sult, snavs, sygdom og uvished. At bevare sin menneskelige værdighed og integritet var en daglig udfordring. Pakker og breve fra familie i frihed var både en praktisk og moralsk støtte. De deporterede danske jøder kendte ikke til nazisternes tilsagn til udenrigsministeriets direktør om, at de danske jøder ikke blev sendt til andre lejre.

Telegram fra Christian X i anledning af modtagerens hjemkomst fra Theresienstadt via Sverige.

Lejren havde sin egen valuta, Mosespenge, men det var yderst begrænset, hvad man kunne købe og slet ikke livsfornødenheder.

Under censur fik de nyankomne tilladelse til at skrive hjem på fortrykte postkort. Senere arrangerede det danske socialministerium en storstilet forsendelse af Røde Kors pakker med mad. Her ses en række kvitteringer for breve og pakker sendt til Theresienstadt. Afsenderen var oftest en ukendt „pakkefadder“.

„Hvert øjeblik følte jeg et stik, som fulgtes af en uudholdelig kløe. Jeg vendte og drejede mig, satte mig op, lagde mig igen, men lige meget hjalp det“. Ralph Oppenheim i *Det skulle så være. Dagbog fra Theresienstadt*.

Væggelus indsamlet som souvenir på vej til de ventende hvide busser, der kørte de danske jøder fra Theresienstadt til Sverige i april 1945. Portræt af indsamleren sommeren 1945.

Det var en lille sejr at kunne trodse lejrens degradering af de værdier, man værdsatte højt. Her lykkedes det også at sy en bamse til en lille 4-årig pige. Trætavlerne kom sammen med lignende tavler fra europæiske synagoger til savskæreriet i Theresienstadt, hvor de i smug blev reddet fra destruktions.

Marieglas. I Theresienstadt måtte mange kvinder arbejde i *Glimmerværket*, hvor de skulle spalte marieglas til den krigsvigtige elektroindustri.

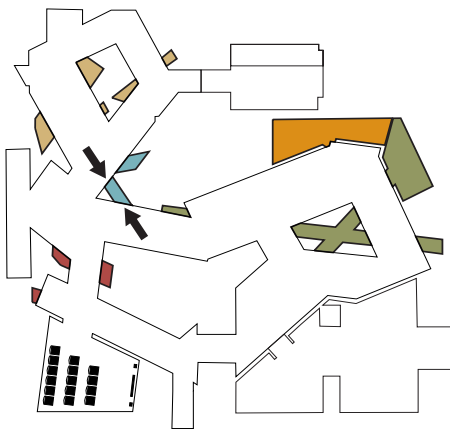
En tjekkisk jøde solgte denne bønnebog til en dansker for et par stykker brød. Den nye ejer døde i Theresienstadt, men bønnebogen kom med de hvide busser til Sverige og blev senere overbragt til hans barnebarn ved dennes Bar Mitzvah i 1947. Privateje.

Dagbogsblade ført i Theresienstadt, hvor det ikke var nemt at skaffe papir og i øvrigt forbudt at føre dagbog. Her er brugt en regnskabsbog, hvis tæt beskrevne sider vidner om skriverens frygt, tanker og længsler.

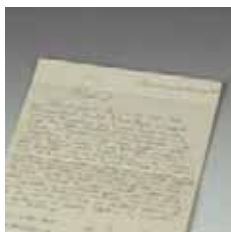

Ved ankomsten til Theresienstadt fik de danske jøder udleveret Davidstjernen, som altid skulle bæres på tøjet.

FLUGTEN TIL SVERIGE

Pak en kuffert, lås hoveddøren for sidste gang og begiv dig afsted mod det uvisse. For de danske jøder kom flugten bag på de fleste. Det personlige netværk gjorde det muligt for mange at finde et sted at bo og få kontakter til transport. Modstandsbevægelsen i Danmark fik efter kort tid organiseret flugtruterne i mere faste rammer og til faste priser. I det afgørende øjeblik lempede Sverige sin strikse flygtningepolitik og tog imod de danske flygtninge fra nazismen.

Da det stod klart at en aktion mod de danske jøder var nært forestående, fik man travlt med at organisere sin flugt og for eksempel sikre sit bohav ved at bemyndige andre til at kunne træffe beslutninger i ens fravær.

Ikke-jøder med to jødiske bedsteforældre blev af nazisterne betegnet som „Mischling af 1. Grad“. Det betød, at de var underkastet samme regler som jøder.

Hurtigt sammensyet „vest“ til pengesedler.

Drengedagbog fra flugten og tiden i Sverige. Privateje.

At skaffe sig en flugtvej til Sverige kunne være bekosteligt og i enkelte tilfælde blev rituelle genstande brugt som betaling.

Dagbog overgivet til barnebarn i de hektiske oktoberdage i 1943 med ordene „her er hele mit liv“. Dagbogen blev gravet ned i en kiksedåse ved et dansk sommerhus og hentet efter hjemkomsten fra Sverige. Dagbogsskriveren døde 14 dage efter overdragelsen af dagbogen i oktober 1943. Privateje.

Der findes mange personlige beretninger om de hektiske dage i oktober 1943. En af disse beretninger er skrevet i denne lille almanak, der også rummer korte notater om opholdet i Sverige.

Mange danske jøder kørte med tog til Nordsjælland, hvorfra de blev sejlet over Øresund til Sverige. Nogle købte returbillet til toget, for ikke at vække mistanke om at være på flugt.

Taknemmelighed over Sveriges imødekommenhed overfor de danske jøder er fortsat stor.

Danskeren bragte nyt fra Danmark og krigens gang.

De danske jøder, der havde været deporteret til Theresienstadt, kom til Sverige med de hvide busser i april 1945. Her blev de mødt med en vejledning for danske flygtninge i Sverige.

I Sverige måtte man som i Danmark benytte rationeringsmærker til de daglige fornødenheder.

Da 2. Verdenskrig sluttede, vendte de danske jøder tilbage til Danmark. Hjemrejsen var organiseret så alle ikke kom hjem på samme tid.

I Sverige kunne man vise sit danske tilhørsforhold ved at bære dette lille emblem.

Emblemer og armbind stammer fra Den danske Brigade, som flere jøder var aktive i. På fotografiet ses Brigadesoldater, der fejrer deres hjemkomst ved en af forlystelserne i Tivoli.

Efter en tid blev det hverdag for de danske jøder i Sverige. Mange lærte at tale svensk, og børnene kom i svensk skole under landflygtigheden, som varede 1½ år.

